

atque adeo firmæ naturales quædam argumentationes. Non ergo speculativæ disciplinæ, quæ ex huiusmodi argumentationibus constantur & efficiuntur, errores sunt inanefque fallaciæ. Quod Lutherus non stulte modo, verum impie etiam asseruit. Quod enim humana scientia atque sapientia omnis a Deo sit, non solum illo apostoli testimonio, quod modo posuimus, ostenditur, sed aliis etiam quæ a Clemente Alexandrino referuntur. Vnum est illud (3), *Omnis sapientia a Domino Deo est.* Alterum illud (4), *vocavi ex nomine Beseleel, & implevi eum sapientia & intelligentia ad excogitandum quidquid fabrefieri potest &c.* Fabrilis igitur ars, atque omnis proinde humana disciplina ad Deum tanquam ad fontem & primum sapientiæ cuiusque principium referenda est. Ex quo & multis aliis intelligi debet, qui philosophiam errorem esse inanemque fallaciam aiunt, eos non solum stultitiæ, sed etiam impietatis esse damnandos. Deus quippe veritas est, & ab eo error est nullus. Qua ex re facile etiam intelligitur, cum Philosophiæ rationes a divina veritate sint sumptæ atque petitæ, qui illas reiiciunt, hos Dei veritati, qua illæ subsistunt, refragari. Nec quod tali fundamento nititur imbecillum esse aut infirmum potest. Quocirca frustra homines vani conabuntur philosophiæ naturæque rationes evertere. Vtrumque enim lumen & naturæ & fidei, quorum altero naturalia, altero supernaturalia videre dicimur, a Deo est. Illa enim erat (5) *Lux vera, quæ illuminat omnem hominem, & (6) signatum est super nos lumen vultus tui Domine,* ad naturalem etiam mentis illustrationem referuntur. Ita non minus a Deo falleremur, errantes in naturæ lumine, quam si per fidei lumen erraremus. Luminis igitur naturalis ducatum, investigationem, argumenta repellere, non modo stultum est, quod Augustinus 4. de Trin. (7) docet, verum etiam impium, quod hoc nos loco abunde docuimus. Qui quidem locus concludi iam poterat, nisi prius argumentis illis respondendum esset, quæ hæretici contra posuerunt. Prima igitur videamus, deinceps ordine reliqua.

Ca-

(3) *Eccles. 1.* (4) *Exod. 31.* (5) *Ioann. 1.* (6) *Psal. 4.*
(7) *Cap. 6.*

Caput nonum.

Pincipio itaque veterum nobis auctoritatem opponunt, quod dum faciunt, veteribus sunt iniurii. Quid enim est aliud humanas scientias omnes a patribus condemnari, quam eos fuisse non modo imperitos, verum etiam alienos ab humanitate? Nam, quoniam homo rationis est particeps, consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earumque progressus, & quasi antecessiones inquirat, similitudines comparat, & rebus visibilibus adiungit adque annectit invisibiles. Qua mentis inquisitione investigationeque efficiuntur naturales in homine disciplinæ, quarum studium qui vituperat, aut sane intelligo, quidnam sit, quod laudandum putet. Quia vero longum esset alia loca ex eisdem ipsis patribus adscribere, in quibus humanæ doctrinæ commendantur, non libet nisi unum solum ex Augustino referre in illo etiam ipso libro contra Felicem Manichæum, cuius testimonium nobis isti, vel maxime obiiciunt. Augustinus igitur, quamvis eos hæreticos reprehendisset, qui auderent auctoritatem ecclesiæ rationis pollicitatione superare, naturales tamen rationes suo loco & gradu commendat, inquit. *Fidei imperator clementissimus & per conventus celeberrimos populorum, atque gentium, sedesque ipsas apostolorum arce auctoritatis munivit ecclesiam, & per pauciores pie doctos copiosissimis apparatus etiam invictissimæ rationis armavit. Verum illa rectissima disciplina est, in arcem fidei recipi infirmos, ut pro eis iam in tuto positos fortissima ratione pugnetur.* Ex quo loco quid Augustino placeat, lectores vident. Cum enim apud illum ratio cum auctoritate confertur, iacet quidem rationis species, valet auctoritas. Sed nusquam ille tamen has duas argumentandi virtutes ita sciungit, quasi possit quisquam, qui non idem simul & ratione & auctoritate nitatur, esse theologus. Indoctum quippe armat fide, doctum etiam ratione. Non igitur humanas disciplinas naturalesve earum ratiocinationes damnant doctissimi viri, sed illos qui cum in unitate catholica non sint & Christiano tamen nomine gloriantur, audent imperitos quasi ratione traducere: quia iacere se abiectissime

Tom. I.

Lzz

sen-

sentiunt, si eorum cum auctoritate catholica auctoritas conferatur, ut ab Augustino ad Dioscorum scriptum est. Illos etiam damnant, qui Philosophiam evangelicis præferunt, quibus Averrois Paulus est, Alexander Aphrodisæus Petrus, Aristoteles Christus, Plato non divinus sed Deus. Cuiusmodi nos ipsi præsertim in Italia vidimus multos, qui scriptura sacra neglecta, ad horum Philosophorum doctrinas tanquam ad firmum scopulos adhærebant, postque galeros et infulas, non prophetas, non apostolos, non evangelistas, sed Cicerones, Platones, Aristoteles, personabant. Eos quoque sacerdotes patres nostri reprehendunt, qui plus nimio philosophorum libris indulgent: noluerunt enim illi, quos occupationibus & gravissimis & maxime necessariis oportebat esse districtos, eos Philosophiæ studiis præpediri. Basilus certe ac Gregorius tredecim annis, ut literis sacris totos se dederent, sapientiæ secularis libris omnibus valedixerunt (1). Testatur etiam de se in epist. ad Galat. Hieronymus, annis quindecim nullum sapientium Gentilium librum ne in manus quidem ascendisse. Clemens porro Alexandrinus (2) huiusmodi viris, qui in ecclesia doctores perfecti & absoluti esse debent, Philosophiæ studia causa solum relaxandi animi in otio permittit, & quoniam ancillas, ut vocarent ad arcem, sapientia misit (3), admonere patres disciplinas, quas vocant liberales, theologiæ subservire oportere, non dominari. Curaturum itaque illarum studiosum, ne ancillarum amatoris delectatus, dominam, hoc est, veram sapientiam negligat. Quin etiam curaturum (4), ut si Agar Ægyptia Abrahami complexibus insolescit (5), eiiciatur foras atque exulet, nec finatur, aut Ismael Isaachi simplicitatem irridere, aut Agar Saræ bonitatem contemnere. Affligat ancillam domina & corrigat, habeat in manibus, utatur ea ut lubitum fuerit (6). Sic enim modesta, erit utilis: quæ, cum ei præter modum indulgetur, est etiam perniciosa. Fugax est enim vita nostra, & quod plus temporis studiis humanis

(1) Lib. 2. hist. sua cap. 9. Ruffinus. (2) Lib. 6. Strom.

(3) Prov. 9. (4) Clemens 1. Strom. (5) Gen. 16. & 21.

(6) Hieron. sermo in Prophetis insultus aliquando non placuit.

impartimur, id divinis adimamus necesse est, quibus nos Christi religio consecravit. Qui doctrinis item liberalibus nimium vacant, ii fere errores imbibunt, qui vix elui possunt. Quæ de re lege quoque cautum est in concilio Lateranensi sub Leone decimo, sessione decima. Est etiam lex apud nostros sanctissima, quæ in huiusmodi disciplinis solum adolescentes, neque omnes, sed ingeniosos exercet. Grandioribus autem natu ingenioque tardiore studia hæc interdicit. Quod si legem perumpunt quidam, aut in Philosophia & dialectica plus temporis & curæ sumunt, quam æquum est, non est propter istorum vitium aut Philosophia speculativa, aut scholastica theologia, quæ illam in usum suum vendicat contumeliose vexanda. Nam ne illa quidem nos fugiunt, quæ vulgi etiam sermone teruntur, *Nequid nimis, modus omnibus in rebus est optimus*, & quod versibus persecutus est Horatius, *Est modus in rebus, sunt certi denique fines: cæteraque gravissime*. Notum enim lectoribus carmen. Vtrumque itaque vitium reprehendimus, & eorum, qui Aristotelis Platonisque libros diu noctuque versant, & eorum, ac multo etiam magis, qui cum omni rerum naturalium cognitione vacui sint, ubi primoribus, quod aiunt, labris sacras literas degustarint, tum se theologos absolutissimos profitentur, tum Philosophiam quasi rebus theologicis tractandis ineptam negligunt. Sed ad sanctorum testimonia satis dixisse videmur.

E sacris vero literis ecclesiasticis primum testimonium obicitur. Cuius tamen veram germanamque intelligentiam facile assequemur, si libri totius quasi scopum & mentem teneamus. Salomonis autem eo libro præcipuum institutum est, declarare, quisnam sit hominis ille finis, gratia cuius sit conditus, hoc est, quonam loco humana felicitas sita sit. Nam cætera, quæ ecclesiastes ea concione disserit, huc demum pertinent & revolvuntur omnia. Ponit igitur a principio statim generale pronunciatum illud, *Vanitas vanitatum, vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, quo significat, nulla huius sæculi bona ea esse, quæ finem homini suum exhibere possint, veramve illi præstare felicitatem. Hoc enim sensu res omnes vanas sapiens vocat. Nec absurde id quidem. Vanum namque id definiiri solet, quod sine caret, seu ad finem, qui quæritur,

ur, otiosum est (7). Iure itaque res illæ vanæ vocantur, in quibus quietem homo si quærat, non inueniat, felicitatem si expectet, frustra expectet, finem suum si persequi ac tenere cupiat, vanus fiat. Themate igitur in hunc sensum ab initio concionis posito, quo uniuersa huius mundi bona Salomon complexus est, tum deinde singillatim omnia persequitur, ostenditque non sapientia, non opibus, non diuitiis, non voluptate, hominis beatitudinem esse locandam. Monstrat autem primo capite per humanas disciplinas hominem non beari. Id quam apte & diuine probet, non est huius loci exponere. Tantum sunt lectores admonendi, ut ne Aristotelis vario versentur errore, qui in contemplatione rerum supremarum summum hominis bonum collocavit (8). Qui si loqueretur de mentibus corpore solutis & vitæ futuræ felicitatem quæreret, nobis, id est, Diui Thomæ familiæ aliquid profecto diceret. Sed cum de immortalitate animi tum hoc, tum illud, nec idem dicat semper, quidque potissimum sentiat, difficile sit intelligere, de altera profecto vita, quam vel non habebat exploratam, vel penitus ignorabat, ecquid dicturus erat homo, aut impius, aut certe varius & anceps, sensuumque præsidio destitutus, quibus ille administris in iudicio rerum omnium utebatur? De felicitate igitur præsentis vitæ loquitur. Hinc enim in Ethicis & Politicis opes, diuitias (9), amicos, salutem, cæteraque huiusmodi, caduca etiam & temporaria bona quasi felicitatis adiumenta requirit. Et in lib. de bona form. sine exterioribus bonis, quorum fortuna, ut ait, est domina:

ne-

(7) 2. Physic. Arist. (8) 10. Ethic. lib.

(9) Hieronym. in cap. eccles. 10. lege inquit Platon. Arist. *revolve versutias: Zenonem & Carneadem diligentius intueri, & probabis verum esse quod dicitur, labor stultorum affliget eos. Veritatem illi quidem omni studio quaesierunt: sed quia non habuerunt ducem, & prævium itineris, & humanis sensibus rati sunt se comprehendere posse sapientiam, ad civitatem minime pervenerunt. De qua in Psalmo dicitur: Domine in civitate tua imaginem ipsorum dissipabis. Omnes enim umbras & diversas imagines atque personas quas sibi in variis dogmatibus induerunt, in urbe sua Dominus dissipabit.*

negat aliquem felicem esse. Quamobrem de iudicio Aristotelis dubitari non potest, recte ne autem dixerit an secus, de eo fortasse dubitari potest. Verum qui ecclesiasticis hoc primum caput intellexerit, is iam sine dubio poterit Aristotelis errorem facile deprehendere. Nam cuiusmodi felicitatem habebit superna illa ac super cælestia contemplando animus tanta mole corporis non onustus, sed obrutus? (10) *Cogitationes, inquit sapiens, mortalium timide, & incerta providentia nostra. Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et difficile æstimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt invenimus cum labore: quæ in cælis sunt autem quis investigabit?* ecclesiastes quoque primo, *Cuncta, ait, res difficiles: non potest eas homo explicare sermone.* Miranda sane, & digna Salomone sententia, quæ declarat, id, quod Aristoteles quoque ipse severe atque prudenter dixit, mentis nostræ aciem non aliter ad ea quæ manifestissima sunt caligare, quam nocturæ oculos ad fulgorem solis. Quo magis Aristotelis consilium nonnulli, ac recte illi quidem, admirantur: quod cum non ignoraret, quam infirmæ essent ingenii nostri vires, memoria angusta, fluxa, infidelis: acumen retusum, impeditum, debile: segnis diligentia & tarda: in eo constituerit felicitatem, quod adeo in hac vita tenue est & exiguum, adeo obscurum & imperfectum, adeo infirmum & instabile, adeo non per se idoneum ad beatandum, adeo denique paucorum hominum: ut nihil propemodum habere videatur ex his, quæ veræ felicitatis definitio continet. Qualis enim felicitas est, quæ frequentissime intercipitur & rebus abiectissimis cædit? Quæ non est commune bonum humani generis, sed quod paucissimi consequi ac tenere possint? (11) Ad quam si omnes homines, ut par est, ad

(10) Sap. 9. (11) Eccles. 7. Alta profunditas, quis inveniet eam? Lustravi universa animo meo, ut, quærerem sapientiam, &c. & post virum de mille, &c. & cap. 8. Apposui cor meum ut scirem, &c. & post, & intellexi, quod omnium, &c. Eccles. 1. Qui addit scientiam, addit & laborem. Eccles. 1. Non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur, & 7. dixi sapiens efficiar, & ipsa longius recessit a me.

ad finem suum conarentur, resp. omnis interiret? Quæ aucta hominis requiem non augeat sed laborem? Quæ hominis desiderium non fatiet, sed excitet? Humana quippe mens, quandiu hic vivitur, rerum cognitione torqueri potest, satiari non potest. Maneat igitur vitæ huius fœlicitatem in primæ philosophiæ usu, hoc est, in rerum immaterialium contemplatione non consistere, ut quam morbus tollere valeat, dolor intercidere, inopia inturbare. Nam si ad hanc Aristotelicam fœlicitatem necessarius est aliorum etiam bonorum quasi contentus, talem nobis fœlicem Aristoteles fingit, qualis, ut arbitror, nemo unquam erit, & ut confirmare possum, nemo certe fuit. Quid quod, ut idem Aristoteles in libro de bona fortuna tradit, ubi plurimus intellectus, ibi minima fortuna, ubi autem plurima fortuna, ibi minimus intellectus? Ecclesiastes cap. 9. *Vidi, ait, nec sapientium esse panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, sed esse tempus casumque in omnibus.* Qua igitur ratione fortunæ bona ad fœlicitatem necessaria esse dicemus, quæ casui subiecta insipienti, quam sapienti magis obveniunt? Quanto sapientius Salomon hominis finem, qualis in hac mortali vita quæri potest, in Dei timore & amore constituit. *Deum time, inquit, & mandata eius serva, hoc est omnis homo.* Atque sententiæ huic reliqua omnis divina scriptura consentit. *Beatus vir, ait, qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis, & Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis eius. Et beati immaculati in via, &c.* Et apud Mattheum Dominus, *Beati, inquit, qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Et beati mundo corde.* Nimirum in præsentis sæculo, aut hæc beatitudo est, aut nulla omnino est. Per hanc enim veram & perfectam fœlicitatem assequimur, per hanc etiam summe beato, hoc est, Deo maxime appropinquamus. Quemadmodum autem quo quidque est maxime calido propinquius ac similis, eo calidius est: ita quo quis Deo est in hac vita proximior ac similior, eo beator ac fœlicior erit. Paulus etiam apostolus (12), non modo Divus Thomas, dixit (13), dilectionem Dei in hac vita cognitioni scientiæ-

(12) 1. ad Cor. 13. (13) 2.2. *quæst.* 23.6.1. Nam quod Caietanus ait, dilectionem Dei naturalem virtutem non esse, absurdum est.

tiæque præstare. In dilectione itaque Dei huius vitæ fœlicitas sita est, non in cognitione. Nec si rerum terrestrium atque cœlestium cognitio, quam naturales in homine disciplinæ pariunt, neminem facere fœlicem potest, statim est a Salomone damnata. Sed studium humanæ scientiæ, occupationem vocat pessimam quod molestissima sit. Malum enim in scripturis interdum non pro culpa, sed pro pœna usurpatur (14). Idem quoque studium vanitatem nuncupat, quod nec homini finem suum præstat, & ad veram fœlicitatem consequendam otiosum est. Hoc vero testimonio si adversum liberales scientias abutimur, vituperemus simul opes, divitias, regna, artes, omnia denique quæ sub sole fiunt. Nam eadem de his quoque sapiens dixit, illud quoniam stultissimum est, fateamur omnino ex verbis ecclesiasticis nihil contra disciplinas humanas confici posse.

Multo vero minus ex proverbiiis conficitur; nam verba illa plane de cæca voluptate intelliguntur (15). Quam apud Ciceronem (16) Plato escam malorum appellat, quod ea videlicet homines capiantur, ut hamo pisces (17). Non est Philosophia meretrix illa vaga & garrula, quietis impatiens, pro-cax, blanda, adulatrix, præparata ad decipiendas animas, sed, siquid tale est, est illa Thamar, quæ causa prolis sedit in trivio, ad quam studiosus & fidelis Iudas declinavit, indeque genuit Phares & Zaram, qui in evangeliiis memorantur. Non sunt Musæ Sirenes, ut est apud Pythagoram. Castæ sunt, non meretrices; veraces sunt, non fallaces. Qui Sirenum cantibus delectantur, hi sunt in vitio: qui Musas amant, in vitio non sunt. In epistola autem ad Coloss. eodem Clemente auctore (18), non reprehendit apostolus philosophiam veram, hoc est, quæ de naturæ rebus vere sentit, sed Epicuream, quæ videlicet tollit providentiam, & in Deorum numerum refert voluptatem, & præter res corporeas nihil esse credit. Huiusmodi ergo, aliasque similes Philosophorum do-

ctri-

(14) Esai. 45. Amos 3. (15) 1. Strom. Clemens.

(16) In Caton. Maior. (17) Proverb. 5. & 7.

(18) 1. & 6. lib. Strom.

Strinas condemnat Paulus, quæ ab ipsis auctoribus Philosophiæ nomine venditantur, cum nihil re vera minus sint, sed ignorantium hominum traditiones, quemadmodum eas vocat apostolus. Vera autem & naturalis philosophia non hominum traditione, sed Dei revelatione habita est, ut supra eiusdem etiam apostoli testimonio ostendimus (19). Cum vero eodem ipso capite scriptum sit, *Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonis*, mirum est, cur Lutherus, Philippus, & alii, quos quoniam adhuc in Catholicis habentur, nolo hic nominatim cum hæreticis lacerare, eloquentiam & omnem sublimem dicendi characterem non reprehenderint. Absurdum est enim, ut quibus verborum disciplinæ placent, his rerum cognitio displiceat. Sed periculosa curiositas (nam hoc dicit quidam) & nimia in definiendis rebus obscuris audacia e Philosophiæ studio sunt nobis natæ. Atque idem excusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecans adiicit, se non in totum Philosophiam damnandam putare. Hoc autem calumniandi genus, quale sit, & cuius hominis, quis non videt? Certe non aperti, non simplicis est, non ingenui, non iusti, non viri boni: sed versuti potius, obscuri, astuti, fallacis, malitiosi, callidi, veteratoris, vafri. Non nascuntur, mihi crede, e studio Philosophiæ vitia, sed ex errore & ignorantia nascuntur. Quid enim Philosophiæ magis contrarium esse potest, quam aut vana periculosaque sectari, aut quod non satis exploratum sit & cognitum, id sine ulla dubitatione definire? Quid vero sibi vult oratio illa, se non in totum philosophiam damnandam putare? Quam igitur partem philosophiæ damnat? An ut Lutherus, eam, quæ contemplatur & cernit? Explicet atque excutiat intelligentiam suam, ut videat quæ sit in ea species, forma & notio philosophiæ. Nos enim non more vulgi doctrinam Stoicam, aut Platoniam, aut Pythagoricam, aut Aristotelicam, Philosophiam appellamus: sed, ut homines definiendi periti, si interpretari volumus, studium sapientiæ; si rem ipsam quærimus, rerum humanarum ac divinarum, terrestrium atque cælestium

(19) Coloss. 2.

lestium scientiam. Quam non dico in totum, sed ne in partem quidem damnare, vel insignis stultitiæ est, vel malitiæ manifestæ. Augustinus porro lib. 1. de morib. eccles. cath. cap. 21. curiosam naturæ inquisitionem, & nimium quendam amorem terrenæ sapientiæ cavendum intelligit, non veram philosophiam, quæ est amor sapientiæ moderatus.

Iam vero quod ex priore ad Corinth. epistola opponitur, nihil illud movere potest. Nam quod ait, *perdam sapientiam sapientum*, id perinde est ac si dixisset, *sapientiam sapientum obscurabo*. Quomodo? Nempe illustrando mundum maiori doctrinæ lumine, ad quam doctrina philosophorum omnis nulla esse videatur. Sicut etiam sol fulgore suo stellarum lucernarumque lucem dicitur perdidisse. Prudentiam autem prudentium Deus reprobavit, quia non elegit, nisi quæ stulta sunt mundi, ut confunderet sapientes. In quem sensum fortes, & potentes reprobasse dicitur, quia infirmos & ignobiles elegit apostolos, ut Dei virtus magis in evangelii prædicatione clareret (20). Quamquam Clemens 1. lib. & 5. Strom. docet, non esse hic forte sermonem de vere sapientibus & prudentibus, sed de his qui sibi sapientes & prudentes viderentur. Sicut non vocatur evangelium stultitia, quod stultitia sit, sed quod ita huius mundi sapientibus visa sit. Nam illud, *scientia inflat*, facillimum intellectu est. Non enim magis scientiam hic damnat apostolus, quam opes, regna, pulchritudinem, vires, abstinentiam, virginitatemque damnaret is, qui hæc omnia inflare testaretur. Clemens vero Alexandrinus 2. Strom. libr. de illis hoc exponit, qui se sapientes existimant, cum tamen superbi sint, nihil re vera scientes, sed languentes circa quæstiones. Quæ intelligentia ex eo probabilior efficitur, quod statim apostolus subdit (21), *Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit, quemadmodum oporteat*

Tom. I. Aaaa eum

(20) Id sentit Hieronym. in Esai. cap. 29. *Quin tradit ibi non de quibusque propheticum esse sermonem, sed de sapientibus & magistris Iudeorum, quos in adventu Christi Dei iudicio excacatos constat. Peribit ait, sapientia a sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur.* (21) 1. Timor. 6.

eum scire. Non itaque vera scientia inflat, sed quæ videtur esse, nec est tamen, ea inflat. At 7. Strom. lib. nove exponit inflare, pro eo quod est, facere ut magnifice sentiant, qui eam habuerint. Refert vero in hoc illud ecclesiastici 4. cap. Η σοφία υιους ειαυσης ανυψωσε, id est, sapientia filios suos inflavit; sic enim vertit interpres. Quod alii, exaltavit, Hieronymus vero, vitam inspiravit. Verbum autem ανυψωσω elevare & tollere est. At vero illi testimonio ex prioribus ad Timoth. cap. 6. D. Hieronymus in commentariis super epistolam ad Titum 1. cap. respondet in hæc verba. *Quæritur, quare ad id, quod apostolus ait: secundum fidem electorum Dei & cognitionem veritatis iunxerit, quæ iuxta pietatem est: Vtrum nam sit aliqua veritas quæ non in pietate sit posita: & nunc ad distinctionem illius inferatur cognitio veritatis, quæ iuxta pietatem est. Est plane veritas, quæ non habet pietatem. Si quis Grammaticam artem noverit, vel dialecticam: ut rationem recte loquendi habeat, & inter falsa & vera diiudicet. Geometria quoque & Arithmetica & Musica habent in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem, intelligere prophetas, evangelio credere, apostolos non ignorare. Absque pietate vero notitia veritatis delectat ad præsens: sed aternitatem non habet præmiorum.* Hactenus Hieronymus. Sanos ergo sermones vocat apostolus eos qui salutem animæ præstant: pios vero qui pios & religiosos homines faciunt. Hæc humana scientia non exhibet: sed non proinde est theologo inutilis. At apostoli non fuerunt humanis literis eruditi. Fateor. Christus non docuit eos Geometriam, Astrologiam, Physicam. Et hoc item fateor. Spiritus Sanctus docuit eos omnem veritatem, nec Philosophiam, Arithmeticam, aut Geographiam docuit (22). Verum est & id quidem. Christus nobis & apostoli non Dialecticam artem, sed nudam sententiam, quæ fide ac bonis operibus custoditur, tradiderunt. Non repugno. Non igitur sunt disciplinæ istæ Christiano doctores utiles. Id vero est, quod ego constantissime pernego. Apostolis liquidem; ut ait Clemens (23), Spiritus Sanctus omnia plene suggerebat, quæ erant

(22) Socrat. lib. 1. hist. eccles. cap. 8. (23) 1. Strom.

erant & ad scripturam sacram intelligendum, & ad docendum cuiusvis generis homines necessaria. Nos autem, qui spiritus hoc peculiare donum non habemus, si humanarum simus literarum rudes & ignari, nec divinas percipere sane possumus, nec perfecti esse in ecclesia doctores. Christus etiam & apostoli, non docuerunt nos humanas disciplinas, ut fides nostra non esset in sapientia hominum, sed in virtute Dei: docere etiam nihil voluerunt nisi quod esset ad salutem necessarium. Alioqui, si exemplum placet, ignoremus Grammaticam, omnia apostoli Grammatici non fuere. Simus barbari, quia non fuere eloquentes apostoli. Nihil consulto, ac cogitato meditatam & præparatum inferamus, quod apostoli hæreticis, philosophis, tyrannisque evincendis repente atque ex tempore sapientissime loquebantur. Quomodo autem docti sint omnem veritatem, Augustinus in Ioannem declaravit. Sunt autem sine dubio humanæ quædam veritates, quas tamen si apostoli non sunt edocti, nos tamen utiliter addiscimus. Quod enim disciplinis humanis subiecta sit veritas quam tractent & in qua versentur, adeo est manifestum, ut stultum sit & me probare velle, & alios negare. Quo vero tempore, quo loco, quocum hominum genere disciplinis humanis theologo sit utendum, nam & hoc in argumento quæritur, alio libro sumus fuisse ac diligenter explicaturi (24). Itaque nunc res eas prætermitemus, quarum ratio & maior est, & in aliud tempus differenda. Tantum ergo postremum illud argumentum restat, cui respondere debeamus. Id quod argute Clemens Alexandrinus 1. Strom. lib. facit inquit. *Non per ablationem Philosophiæ perimitur veritas, sed ad eam cooperatrix, & adiutrix invenitur: sicut primus & secundus gradus ei, qui ascendit in cænaculum, & Grammaticus ei, qui est philosophaturus. Nam & visus & auditus confert ad veritatem, mens autem est, quæ eam apposite & naturaliter cognoscit. Perspicuitas etiam opem fert ad tradendam veritatem: & dialectica, ne prosternamur ab hæresibus. Et est quidem per se perfecta servatoris doctrina & nullius indiga, cum sit Dei virtus & sapientia. Accedens autem Philosophia*

Aaaa 2

phia

(24) Lib. postremo.

phia non veritatem facit potentiorē, sed debilem adversus eam efficit sophisticam argumentationem: & propulsans dolosas adversus veritatem insidias, vinea est sepes & vallum. Et quæ est quidem ex fide veritas, tanquam panis necessaria est ad vivendum. Quæ autem præcedit disciplina, est obsonio similis, & bellariis. Desinente cæna suavis est placentula, ut ait Pindarus Thebanus. Hactenus Clemens (25). Hactenus etiam nos de octavo loco dixerimus. Ac si quæ sunt forte reliqua, ea in nono, qui statim sequitur, differuntur.

(25) Socratem etiam vide 3. lib. histor. eccles. cap. 16.

Libri Nonis finis.

DE

DE
PHILOSOPHORVM
NATVRAM DVCEM
SEQUENTIVM AVCTORITATE,

Quæ nono loco posita est.

LIBER DECIMVS.

CAPUT PRIMVM.

Uemadmodum argumenta theologo ducerentur a Philosophia atque ab omni omnino ratione naturæ, satis explicatum arbitror loco superiore. Sequitur, ut cætera persequar, quæ pertinent ad Philosophorum & historiæ humanæ auctoritatem. Hi namque soli duo restant ex locis, qui sunt in initio propositi: de quibus dicere aggrediar, si pauca prius de instituto ac iudicio meo dixerō. Quamvis enim libri nostri non modo in scholastica pugna & concertatione versentur, sed multa etiam alia contineant iis utilissima, qui interiores scrutantur & reconditas literas, tamen interdum vereor, ne quibusdam bonis viris scholæ nomen sit invisum, mirenturque in ea illustranda tantum me operæ & temporis ponere. Ego autem quandiu res scholastica per eos gerebatur, qui iuventutem ad scholæ theologiam incitare sunt soliti, meas curas cogitationesque omnes in id conferebam, ut me quavis via & ratione ab scholasticis conflictationibus liberarem. Non enim existi-

ma-